

713287

VIATA LUI TRAIAN AUGUST

FONDATORUL

NEAMULUI ROMANESC.

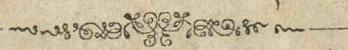
DE

DIMITRIE BOLINTINEANU

SE DEDICĂ MATEI ROMÂNE.

George Dicolescu

10. IV - 1936

BUCURESCI

TYPORGAFIA NAȚIONALĂ, Antreprenor C. N. RADULESCU.

1 8 6 9

Biblioteca Centrala Universitara
BUCURESTI
Cota II 213287
Inventar 775212

CESAR TRAIAN

Fondatorul neamului Românesc.

Marcu Ulpiu Traian. Cel dintăiū imperator roman care nu fuse din Romani. El era născut în anul 52 din era noastră la Italica în Spania. De copil el se esersase cu armele însocind pe părintele seū sub Vespasien într'o expediție contra Parților. Apoi pe malurile Rhinului. Sub Domitian luase pretura. In anul 91 dobândise consulatul și în 97 comanda legiunile staționate pe Bhu-nul de jos. Când Nerva îl adoptă și îl chemă să'l asociede la imperiū. El vine și pune în ordin pe pretorianii revoltați, poporul și armata îl cunoscea și îl iubea pentru caracterul seū afabil, liberal; leal și drept; El păstră acéstă simpatie tot timpul cât domni și care începu în 98 cu mórtea lui Nerva care vėdu într'insulū unul din cei mai mari principii ce avusese Roma, demn de pronumele seū cei dase de Optimus decernat de senat în 114. Dupe Traian, când senatul saū ori cine adresaū gratulații la Cesari, diceaū să

fii mai fericit de cât August și mai bun ca Traian! „El desființează pedepsele de crime de les-maiestate, lege care, prin abus deveni se spaima și orórea tutulor ce nu mai erau siguri de viață. Alegea cu mare intenție pe funcționarii publici, voidnd a forma o administrație îngrijitoare despre binele public. Fondă atâtea instituții, înalță atâta monumente pe fața lumii întregi, în cât amicii se diceau că daca Iupiter a creat lumea, Traian a împodobit-o. Științele, artele, litterele găsiră în Traian un sincer protector. Apolodor creadă din ordina lui Traian Forum Traian în Roma cu statua teustră în centru; biblioteca ulpiană, basilica ulpiană.

Înainte de venirea la imperiū a lui Traian, el avu un vis unde credu că vede pe un bătrân cu o róbă de purpură și o corónă; acéstă umbră tipări pe umerul seū drept un sigil. Când avu între mânilor lui autoritatea, scrise senatului că nici o dată el nu va face să móră un inocinte, nici nu il va nota cu infamie, și din acel moment confirmă acea promisie prin jurăminte. Cât pentru Elie și pretorienii care se revoltaseră contra lui Nerva, ei periră. Reformează abusurile cu ordonanțe publicate, chiamă ómenii onesti să se interesese la îndreptarea relelor, dă semne mari pentru instrucția tinerimii italiene. Imperatricea Plotina femeia sa, intrind întâia óră în palat, se opri în capul scării,

și înturnându-se către popor și se: „Doresc să ies de aici ast fel săracă cum intru!“ Această femeie ast-fel se conduse cât domni Traian. Traian era un principe recomandabil deopotrivă și prin mărire curagiului său și prin zelul său pentru dreptate, cea ce a făcut cei mai mari suverani. Această virtute a apăra dreptatea pare să fie cea mai frumoasă, căci este cea mai dificilă. Amar suveranilor care lasă favoriții să ucigă dreptatea în interesele lor! Traian întreprinde întâia expediție în Dacia patru ani dupe începutul imperiului său. Era ai etate de 48 de ani, când începu să împărătească era de 44 de ani; iar nu de 42 de ani cum dice Divu Cassiū, el a trăit 62 de ani, 9 luni și 6 zile; a domnit 19 ani, 5 luni și 19 zile. Traian s'a născut în cetatea Italica, apröpe de Spali, la idele lui Noembriū și a început să comande ca imperator la a șselea și din calendele lui Februariū și la a șaselea și din idele lui August a murit. Italica era o cetate a Ispanii Betice aședate pe malul riului Bete. Ruinele întinse ale acei cetăți se vöd și astăzi, nu departe de cetatea care se numesce Alcada del Rio, unde a născut imperatorul Adrian și Theodosiū.

Causele întreprinderii resbelului în Dacia aū fost că Dacii luaū aur pe tot anul ca tribut de la Roma dnpe tractatul lui Domițian cu Dacii; și marea trupele lor și infesta popoliī vecini care erau în ami-

cie cu Roma. Tóte aceste injurii trebuiaău resbunate. Căci toți popoliî amici Romanilor, auđind de strălucirile Dacilor cu armele în mână, se desfăceaău de Români și treceaău sub Daci, Dacia fuse o țéră fórte tare. Aședată pe rîpa Danubului începea de la rîul Tibiscul (Teis) și până în marea Neagră la hotarele Sarmatiî.

Daciî pe acel timp avea rege pe Decebal lăsat de Dura în locul seău, căci el se simțea slab. Decebal bătuse și risipise multe trupe trimise de Domițian prin Appiău Sabinu și prin Fusc prefectul cohortilor pretoriane.

Asupra Dacilor mai mulți aău opinat că Daciî fiind gețiî, își trag originea din germani. Jurnandes un scrittor goth, compiler și confus a dat acéstă idee, arătând că atât el cât și goțiî se trag din geți saău din Daci. El đice că Daciî saău gețiî aău venit din insola Scandia și a bătut pe Heruli care locuiaău ripele Danubului și pe Ji-mă s'aău aședat acolo și nu s'aău mai strămutat nici o dată. Așa đice și Divul Ieronim. Aceiași idee că se trag din germani, că vorbesc aceiași limbă. Autoriî germani moderni, profitând de aceste aberațiunî, în favorul ideii lor de a germanisa gurile Dunărei, vin și scriău în tóte limbele acéstă origină.

Cei ce đic că Daniî sunt Daci, că Dania este Dacia, și Dacia este Hersonesa cymbrică. Dania saău Denemarca este prea departe de Dacia, Dacia

~~Libelle~~

sau Danemarca este o peninsulă a oceanului Atlantic și se mărginesce cu costa Saxonii pe care o dată au locuit-o cymbrii, acei cypri esterminați de Mariu, căci se încercau să rupă în Italia și ale căror Spolii s'au numit *Mariane* dupe numele lui Mariu. Dacii au fost vecini cu Sarmații și cu Pannoni, și au fost popoli foarte viteji, precum, dice Moreliu, și Trasyvanii, Valahii și Moldavii au fost odată foarte luptători, Dacii au făcut mari desastre sub regele Cotison, irupând în Moesia, și în Pannonia, August a trimis trupe contra Dacilor. Pe pare Dacii le-a bătut prinzîndule trei generali. El creșind că ia supus cu totul, întăresce rîpa riului cu garnisone. Dar mai tărșiu aușind că Dacii au trecut în Thracia a decis ai supune; însă a murit.

Domitian făcând drum prin alpii Iuliani în timp de doi ani, astămpără pă Pannoni. Până în timpul seü, nici o nașune de peste Danubiü nu rădicase arme contra imperiului de cât Dacii în contra căroro Domitian bătându-se, a perdut armate; generali, stindarde, de și la Roma el a intrat cu triumphü de învingător asupra Dacilor, și cumpărase trophéele cu aur de la popórele Danubului; iar nu le luase cu armele. Atunci se aflară în Roma mulți satirici care riseră de gloria mincinósă a lui Domitian și mulți lingușitori, vînduți, care îl înălțau. Traian creșu că nu trebuie să pérđă mult timp spre a reprima insolințele Dacilor. Ast-fel rădică

armele contra lor. In cea dintâi espeditie constrânse pe Daci a cere pace. Și în adoa constrânse pe Daci aduși în cea mai mare desperare să se sinucidă. Schimbând dupe această Dacia în provincie română. Aurelian creșind că o pôte relua, veni cu armate în Dacia peste Danubiū, o ocupă și o lasă provincie, împărțind'o în doă purtând numele lui în genere, aducând mulți coloni ca să o locuiască; dar netrăgând pe coloni Ro-mâni cum auș atâți scriitori; ci numai *E* militariii sei.

Din tôte popórele Dannbului Dacii auș făcut cele mai mari stricăciuni romanilor. Gloriinduse cu Marț sau Făt frumos șeul resbelului ce dupe credințele Dacii, a fostu locuitorulū seū, precumū vorbesce Virgil.

Traian ântâia óră așadă armatele sale pe riul Drava ce nasce din Alpii Norici, repede și violinte, se aruncă în Danubiū spre miadă și. Aceste țeri în vechime se numeau norice. Acum încă se numesc: Stiria, Carinthia.

Traian avea cu sine comandanți superiori pe Mas-siam Levian și pe Lusius Quintus, în amândoă espeditiile Dacii.

Tot ce s'a scris despre aceste espeditii în detaliu s'a perdut. Traian el însuși își făcuse memoriul seū, care s'a perdut. Tacitu se prepara pentru bă-

trânele sale și le a scri viața lui Traian. În care el găsea adevărata glorie.

Mărtea îl răpi mai n'ainte. Fără Caminus Rufus, nu s'ar fi știut nimic despre acest rebel; Plin recită pe Caminus. Însă cea ce rămâne, ce nu poate fi pus în îndoială, este columna lui Traian pe care sunt sculptate toate fazele acestor nemuritoare batalii. această este lupta cea mare din care a născut poporul Român și ar trebui se-î fie scumpă. Acest popor născut din două ginte viteze, nu poate fi laș, nici nepăsător la gloria străbunilor lui.

Să începem șirul istoriei dupe columnă. Vedem magaziile lângă castrele cele mici întărite cu zagaz și cu val și pline cu provincii, magaziile sunt construite pe un loc muntos. Se ved grămezi de lemne pentru întărirea castrelor mașini belice aședate dupe ordin. Fânăria pentru vite. Castrele aședate prin intervale, prin locuri nalte și prin ripele Danubului întărite și apărate de garnizone. Făclii aprinse se ved prin ferestrele castrelor, denunță cursele enemicilor în nopte. Militarul pretorianu șade la porțile castelului mai ales când Traian se află în castel, militarii romani se culcă în locuri înalte ca să observe pe enimici. Ei aveau semne între ei. Pretoriani se schimbau pe rând. Unii apărau stindardul și alții corpul lui Traian. Vigiliatorii se află împărțiți pe la Vigiliile câte patru și ast-fel ca să nu vedgehe noptea de cât de

trei oră, tibicinu (flautist) ca vigiliator se trimetea, împreună cu cornaci.

Veghetori se preumblău în prejur și raportaū aceia ce se întâmpla. Ei se numea circuitori. Insemnău în condici că vigiile de și sunt în pace asemenea și gardele pe care militarii se schimbă pe rând. Se alegea din fie care centuriă câte patru călări și patru pedestri, călării vegheadă peste val. Numele lor se înscria și se aducea numai de cât astfel ca militarii să facă vigiile și să nu lipséscă. Chemaū tot-d'ua-dată de tibicinii și prin tibicinii îi trimetea. Pe ripa Dravei se vedea întăriri pînă la castel, chiverile de aramă se legaū și de gât, fuseră înlocuite cu pălării de pele numite *Panoniū*, pentru ușurință. Clamys era un vestmint larg cusut cu noduri ce îl purta pe umeri încă din timpul lui Nomasagul, vestmint scurt, ce strângea peptul el represinta resbelul precum toga represinta pacea. Vestimentul militar de la mijloc pînă la genuchie se întindea. Aceste haine se numeaū mai înanite bracie. Italicii o numeaū bragere. Spanii: Zaraguelles; încălțăminte militară era strânsă cu curele cilindrice bine întorse în formă de obiele. Semispata un fel de sabie mai mică coifui de aramă al veteranilor avea și câte un lănișor și flori, dupe fapte însemnate ce făcea. Ei purtaū scris pe arme numele cohorti și al centurii de unde făcea parte.

Scafa era o mică navă ce purta provisiile la soldați pe râu. Danubiul cel mai mare riu al Europei, primesc în sinul său riuri mici, se varsă în marea Négră prin cinci guri care pot fi socotite șapte. Plin țice că isvorasce din vârful muntelui Arno-bei din Germania în fața cetății Baurici a Galiei (cartea 4 cap. 12.) El isvorasce din nisce isvóre aproape de Vila cea mai cunoscută care se numesce patria lui *Dones-Chingen*. La început lângă isvor este mic. Se face navigabil. Trece prin numeroșe ginte, mărit cu ape; trece prin Thracia și cade în Pontul Eussin.

Imaginea riuului pe columnă dupe tradițiile timpului, este coronată cu papură, avînd pe rîpi o mare cantitate de plante; brațul cel drept îl are către oriinte. In contra își duce cursul. Dupa ce udă iliricul, primesc în sinul Drava și Suva.

Armata română plécă din castre din cetate, aproape de Istru (Dunăre). Urmată de stîndarde. Militarii păsesc câte unul, sub căscă, îmbrăcați cu a-graphe, un fel de vestmint cu copcă, cu scud și cu săbii, armați, purtând lănci în virful cărora pörtă un sac plin cu pîne cöptă de doă ori, caș și carne, un vas de apă sau de vin. Pînea bucelată întörsă în forma unui corn. Popolul de jos din Italia o chiamă *ciambeta*, *jimbla*. Scutele au forma lungă și pătrată. Diferă de paveșe, materia coifului de alamă.

Puntea de lemn peste Istru pentru trecerea militarilor, era făcută pe nave plutitoare legate una de alta. Stegarii, și pedestrii aveau arme ușoare și căști acoperite cu piei de leu pentru spaima enemicilor, pielea atârna de la gît pînă la umeri. Pe stindardele de unire se arăta o mână intimă așezată pe o corónă de laur pe o lance lungă, înconjurată de ornamente care arătau timpul de pace. Acvila la Romani era cea ce este mai onorat și mai onest. Ea plutea pe lumea întregă. Acela care o purta se numea Acvilifer. Ea era pusă pe o lance lungă. Odată era de argint. Mariu a decretat în al doilea consulat acvila legionarilor români, de și Perșii au avut-o mult mai naintea Romanilor, de aur cu aripele întinse. O legiune cu zece cohorti mergea numai cu o acvilă. O legiune completă avea una sută mii pedestri; trei sute douăzeci și șase călări; pe recruți dupe cei însemna cu puncturi de pictură pe piele, îi înscrisa în matricol și îi punea de jura pe maiestatea imperială, pe religia christiană cea admisă, pe Dumnezeu, pe Christ, pe spiritul sânt și pe Cesar. Acesta era jurământul militar.

Stegarii purtau și phanar cu care se lumina calea. Semnalul cel adevărat era acvila legiunei. Prefectul pretorului în mantie și cu o sabie ține în stînga petițiile rugătorilor său o tablă a militarilor care trec. Stă în loc și arată centurianilor la

ne care în parte ce să facă și unde să mérégă. Imaginarii saú purtătorii de imaginí pórtă imaginele deilor, cesarelui, și ale comandánților cei mai însemnați. Semnalul invingerei era o vergură ținând în mână o corónă de laur, ședind pe un glob rotund. Il purtaú în ríndurile de bătaie ca un semn de ferice. Pe pod trecea militarii la cei altă rípa.

La acea margine sta tribunul; nimic nu coperea capul militarilor pe cât timp ei se aflaú în castre, de cât casca: dar puțin timp. Câte o dată chiar în bătaia ei o aruncaú și luptaú cu capul nud. Lăncile aveaú vírfuri late. Liticinii (trímbițași) purtaú câte o trímbiță care se întorcea în acelaș cerc. Acești liticini daú semnalul armatei să stea saú să înainteze saú să se întorne, saú să urmede pe fugari. Trímbițași și cornacii eraú ornamentul legiunii și la luptă și la înturnare. Lăncierii lui Traian purtaú lănci lungi cu vírfurile de aramă. Caili armatei ce eraú pentru cei dintâi generalí și care înconjuraú pe Traian August, eraú înfrinați, cu șeli și ținúți de militari. Șelele lor eraú ornate cu mătase, cu aur, și cu argint, frine scări, potcove.

O tribună se rădica pe rípa cei altă, pe pământul Iasigilor. Traian se urcă pe tribună și acolo încojurat de Lusius prefectul legiunii și al pretorului și cel ántâiú general care se consilia cu imperatorul în afacerile luptei, cu Sura amicul seú intim. Massiam Levian; opt legionari, și preoți. Pre-

oții erau îmbrăcați în mantale de purpură, stând față în consiliu. Securea de aramă pentru tăierea victimii o purta popa în semn de sacrificiū; când era săl facă, ședea lângă Traian mai mulți duci. Tribuna era îmbrăcată în stofe de purpură care declina și într'o parte și într'alta. Caii cesarelui ornați cu șele de stofe, cu frine, cu curele de la pept pînă sub cōdă strălucind sub aur, îi țineau șerbii. Eraū doă stindarde, unul de aur cu petre prețioase care era purtat înaintea Cesarelui. Tōte cele alte stindarde i se închinaū când el trecea. Stindardul senatului ce era de argint, al imperatului de aur, al flotei de plumb, preoții treceaū în vestmintați dape datina gabinetului, Iunonei. Ei asistaū la cermonia sacrificelor, cāntă hymni. Unul incins cu iunone (un fel de vestmint preoțesc la templu alb; lat și lung, îl acoperă de sus pînă jos. Un vas de aramă saū de argint, saū de aur, plin cu flori și fructe fōrte pārguite spre sacrificiul ȕeilor. Expediția începuse când fructele începură a pārgui. Vasul care conținea apa curată și care se făcea numai pentru sacrifice se aruncase peste cei din prejur, pentru espiarea crimelor. Popa care este ministru celor sacre, nud jumătate și incins lega victimele la altar și le tăia. Limul, un vestmint de care se serveaū popii când tăiaū victime, se întindea de la briū pînă la fluerul piciórelor. Un copil Camillin servă în sacrificiū,

fiind în drépta un vas din care turna vin în paharul împéretului care sacrifica. Ceî vechî numeă camili pe servii și servile tinere, îi lua din fie care curie pe ceî nobilî, îi aduceaă din grecia ; când sacrificele eraă împodobite cu coróne și rubane. Ei cãntaă în timpul sacrificelor. Pretoriul tabernacolului era îmbrãcat în vestminte de lãnã albã pinã la picidre, cu capul acoperit, asupra altarului construit de piatrã, în vederea celui care sacrifica, asupra focului aprins, se puneã flori și fructe pentru deî pe altar, vãrsa din pahar vin saă sãngele victimei sacrificate.

Potirul era vasul în care se vãrsa sãngele victimii pe altar. Sacrificiul se fãcea din scrófe, din oi și din tauri, se fãcea deatãtea ori de cãte ori se fãcea revista militarã.

Popa ținea cu drépta cornele taurului. Victima-rii care sacrificaă, care jertfeaă, servi ai preotului legaă victemele, preparaă apa și cele alte necesare pentru cele sacre. Acvila, stindardul saă alte semne ale armatei se aduceaă și se înfigeaă în pãmînt pe când se fãcea sacrificele. Musicanții cu trimbiți, cu fluere, sunaă în timpul sacrificelor. Tuba era un instrument de aramã saă de argint. Tuba se chema cea dréptã bucima, cea care era încovoiatã. Liticinii cãntaă cu litiî musicã în forma bastonului, ei se numea *bucinatori*. Litia și bucina (buciumul) eraă de aramã și încolãcitã.

Traian vorbese către militari dupe tribună înconjurat de tribuni și de prefecti. El îndemna pe ostași ca să porțe resbelul cu bărbăție, fiind față și stindardele legiunelor și ale cohortilor. Inbrăcăminteia Cesarelui era o mantie lungă și lată ce o purta peste șa cu o cincă țărănescă, dar de o stofă precioasă. Sabia sa, al cării căpătăiu ornat cu ivoriu și aur și petre preciose, întinșind mâna dreaptă la militari le vorbea. La stânga sa avea o carte. Acesta conșinea rugăciunele și rithul religios.

Militarii îmbrăcați cu șa, cu căscă, cu scute, erau aflați în adunarea principelui unde erau supuși și foarte plecați către August. Zaoa era de fer. Ostașii din ordin se puseră să taie trunchii cei mari ai arborilor care nu cunoscuseră încă toporul, pentru facerea castrelor. Dar sesurea era un instrument de aramă sau de fer. Numele vine de la vorba latină *sevare*. Amazonele purtau secure dupe Plin. art. 7 cap. 56.

Petre și alte materii pentru construire se cara de militari, pentru construirea castrelor. Asemenea se transportă și nisip, var.

Podul de lemn lângă riul cel aprópe de castru era întărit cu luntiri pe unde căta să umble pentru transportul provisiilor armatei. Arhitectonul Apolodor din Damasc arăta șerbilor lucrările ce au să facă. Ei legaă punți de punți unite prin fer.

Veniră nisce deputați de la Dacila la Traian, ei a-

duseră un burete foarte mare pe care era scris în limba latină, că buri și cei alți aliați îl rugau să se întorcă și de a le da pacea. Traian rîse de simplitatea lor. Și plécă înainte, lăsând liberi pe deputați a se duce unde vor voi. Cu Decebal erau în această primă expediție, Buri ce locuia muntii virfurile începând de la Olt pînă la marginele Daci, Bessii, viță sălbatică, sarmații ce locuia părțile de la Pont și de la Don. La hotarele Daci, populație schythă ce locuiesce astăzi chiar aceleași terime, cu acele datine și chipuri precum le descrie Ovid în tristele sale, când fuse esilat la sarmați aproape de Dunăre și de Pont: cu părul roșu. Tipul ce se află chiar astăzi între lipovenii. Și care cată să fie rușii, Polonii și alte populațiuni scythice. Acești sarmați erau un popor viteaz. Imbrăcat în cojoc, cu bărbi și plete lungi. Cu chimir de piele, cu cióreci, cu cămăși scurte. Herodot și Hipocrat sunt cei dintâi care vorbesc de sarmați, că sunt scythi. Se crede că se trăgeau din amazone, de unde și femeile lor sarmate mergeau în bătaie. La daci erau și femei cu capi armatelor. Ei trecură Donul, bătură pe scotoși și coloni greci din Pont. Dar îi învinse Mitridat. În timpul lui August sarmații veniră pînă la gurile Dunărei pe Rocsolanii, îi aveau supuși, și locuia între Dunăre și Don. În 120 sub Adrian, Roscolanii fuseră gonii din Mesia, și dispar sub Gothi. Iasigii o se-

minție a sarmaților, trecu carpații în întâiul veac al erei noastre, și se aședară pe luncile stropite de Dunăre și Teissa, (în Bunat). Se alia cu vecinii lor Guadii, iaă parte la resbelul contra Marcomanilor, devastă Panonia. Acești iasigi se aliară cu Traian contra Dacilor.

Prefecții și tribunii discută despre facerea castrelor și despre atacurile ce voiesc 'a da. Locașul lui Traian se numea și tabernacolul. Pórta pretoriă era la locașul cestelului.

Prestorianii aleși pentru garda suveranului, se culcaă înaintea sălii pretorului; Ei erau încinși cu chinci de picle avënd nisce semne veđătóre pe umerul drept și cel stîng. Brațul cel stîng avea semne prin care atesta pasul către împăratul. Traian August trimite căți va militari, armați ușor ca iscoditori în hotarele Dacilor să afe despre starea lor. Apoi ordonă a se termina a doa punte de iemn peste un riü care este cel mai aprópe de castre. Calea ce duce de la pórta castrelor pînă la riü, pentru scóterea apei, unde ostași se adapă, este plină de militari. Alți militari taie lemne din pădurile vecine, alții transport lemnele, fac điduri. O atreia punte de lemn se rădică pe riü. Pentru serviciul castrelor. Traian Augustul gîndesce la fie care întărire a castrelor cum trebuie făcută. Unde era reü făcut punea invita pe soldați să desfacă, să facă alt-fel.

Pretorianii stau în jurul cesarelui. Unul din ei avea degetul rădicat în semn de credință. Spionii trimiși aduc doi daci, la Cesar, legați cu mânele la spate. Sunt turmentați ca să spue ce ei știu despre Daci. Dacii nu spun.

A cincea punte mai mare de cât toate, aproape de castre, unde sta prefectul său arhitectul ținând un baston în mână, sforțând pe serbi la lucru, pe când cei alți cară lemne și alte obiecte. Care este acest riu? Istrul nu poate fi căci este foarte adânc și nu se poate înfige lemne, cată să fie Tissa. Traian grăbea lucrările pentru terminarea castrelor.

Prin porța pretoriană a casrelor plec trei legiuni de pedestri și câte o aripă de călări, ca să lovască enimicul. Pretorianii la porța împăratului ardicau degetele în sus arătând că sunt de credință, jurând dupe datine cum făceau de câte ori o armată pleca la bătălie. Treceau pe puntea de lemn aproape de porța castrelor, pedestri și călări, trec riuul și se duc în luncile enimicilor unde începe îndată lupta. Călarii armați, purtau moțuri pe căscă, și code de Ipopotami sau de struc. Pedestri erau greu armați, cu șa de fer, cu căscă, și în bătălie păreau ca un mur de fer. Se băteau nu numai cu săgețile de departe; dar și de aproape cu lăncile. Stegarii purtau acvila semnul unei legiuni, prima legiune era adusă de Traian dupe malurile Bhinului.

Era o pădure în care se ascundeaŭ Dacii și spionaŭ Romaniŭ urmele lor. Traian dete ordin se o abată. Semnul legiunei adoa era acvila cu corónă de laur, semnul legiunei atreia era asemenea o acvilă o corónă de laur; însă diferă, căci întâia legiune era fără nici un ornament, a doa cu corónă de laur și încununată cu frunțe; iar cea de a treia numai cu coróna de laur.

Se dete o bătălie cruntă între Români și Daci, unde combat multe ore. Româniŭ se apără și atacă cu bărbăția inimii. Călărimea vine în ajutorul lui Traian, dupe dorința sa. Lusiŭ Maurul cu maurii seŭ decidă de învingere. Din neferice când lupta se precurmă se vădu o învingere sângerósă, și crudă. Dacii perdură multă lume. Avură mulți răniți și mulți prinși.

În acéstă bătălie se aflaŭ trei legiuni Române, fie care de câte șase mii indiviși, adică 18300 pedestri, și 1878 călări, afară de trupele ajutátore de la aliații Romanilor ce combăteaŭ contra Dacilor pe delături. Puteaŭ să fie bătuti Romanii, daca nu se întâmpla ca se apuie sórele și să resfrângă rađele tocmai în ochii dacilor pe când Româniŭ aveaŭ umbră înaintea ochilor. Ast-fel că dacii nu mai putură a combate, căci nu mai vedea, în tabăra Românilor. Iși imaginară cu Iupiter a venit în ajutorul Românilor și contra Dacilor. Că Iupiter apăru în aer, că avea drépta în-

tinsă către aripa Romanilor, și ca un ajutor mâna stângă o ascundea și arată fața cruntă și măniosă întorsă către Daci, pe columna lui Traian. Se vede în aer sórele saú Iupiter țiind ochii în armata Dacilor, ca cum voiesce aî orbi, pe când pe aripa Românilor o favorisă cu o lumină întorsă de la Daci. Efectul natural este cunoscut, este sórele ce apune și orbesc o armată care are ochii în sóre. Dacii în tradițiile lor esplică alt-fel acest fenomen. Semnele Dacilor în resbel era laborul și draconii saú dracii, saú balaurii cu códá lungă și cu doă aripe peste corp semănând mai mult cu pecele de cât cu draconul. Dacii în acéstă luptă se serviră cu coifurî, săbii și arcuři, cu tunici peste care purtau alt vestmint lung de la umere pînă la genuchiú, ca rasele monahilor ce purtau pe d'asupra, și pe care italicii o numeau *paticutic*, spanii, scapularia. A Dacilor era ceva mai scurtă și mai largă: (glugă.) Romaniî se serveau în bătaie cu vestminte ușore.

În urma acestii bătălii se rădică din bătaie un june dac, mort, de o frumusețe rară, ingenios și frumos, ȕice Moreliú. El cădu luptînduse cu bărbăție contra Romanilor. Cadavrul se rădică din bătaie, și fuse transportat în castrele dace, fu dus cu fórte mare paradă la înmormîntare. Traian Augustul ce era față împreună cu Lusiu prefectul la acéstă luptă dupe invingere, intrară în castrele da-

cice, le ocupară apoi le dărămară pînă la pămînt. Pe vîrful munților se rădicau stîncardele Dacilor Labarul și Draconele, și tot-d'o-dată reparaū castrele străpunse de armele enemicilor lor. Daciī ce rămăseseră fug și se ascund în pădurile munților. Romāni voioși de învingerea lor, se duc să persecute pe Daci. Trec riul Tibiscul care udă Dacia centrală, ei găsesc vaduri, se desbrac de vestminte, de arme, și opresc numai scutul pe care îl ținea cu o mână, ast-fel ajunseră la cel alt mal al riu-lui. Stegarii purtaū steagurile pe umeri dupe cum se vĕd pe columnă.

Traian Augustul în fața pretorianilor și stegarilor, primesce pe deputații Dacilor. Dar ei nu dobindiră nimic de la Traian, de cât resbelul, arătîndule în mîna stîngă o armă ca un semn de furóre și de resbel.

Daciī încălecaū pe golul spatelui calului, fără șea, fără nimic, ne avînd calul de cât un căpăstru în gură.

Daciī dintr'o cetate vecină trimit deputați la Traian spre a cere pace. Unul din ei purta o corónă de lauri. Ei mărtureaū că nu aū luat parte la luptă. Și cercaū condiții egale, fără a da cetatea. Să fie lăsați în pace. Cesar nu le primesce propunerea. Ei se retrag. Cesar le arată mîna cu care ținea o salcie, semn de resbel.

Acești daci din cetate căduți la cea mai adîncă desperare, omîră tôte turmele ca să nu rămăie vii la enemici, și conduși mai mult de patimă de cât de rațiune, se bat cu Romanii. Ei cad într'un mod glorios, luptînduse pentru patrie. Cetatea luată și aprinsă, se cruță femeile și copiii pe care Romanii îi iaă și îi duc în captivitate cu multă gingășie.

Cavaleria dacilor era prinsă de armata lui Traian. Ea caută să scape prin fugă trecând riul Tibiscul care într'o parte este adînc. Mulți se îneacă iar alții trec de ceia parte a riului. Draconarii cu balaurii care au ramas, cu două stindarde, conduc rămășițele armatii dacilor prin locuri aspre și muntose.

Călării sarmaților, minunată cavalerie, vin în ajutorul Dacilor. Caii lor sunt cu totul investmîtați în solți și ei încuirase de solți. Sarmatia este o regie a Europei întinđînduse pină la oceanul Boreal, și care coprinde astădi provinciile: Polonia, Prusia, Rusia, Livonia, Lituania, Moscova.

Decebal regele Dacilor strînge armatele sale, și le măresce cu recruți și cu călărimea sarmaților. El inpresură o cetate ocupată de romani, sperînd să o ia înapoi, avînd de gînd se-î constrîngă prin fîme. Ei se apăra dupe muri. Dacii aruncă cu săgeți în Romani, Romanii aruncă cu petre și ucid

pe Daci, împresurarea se amână. Romanii se apără cu cerbicie.

Dar dacii iar împresoră murea cetății cu mahime de resbel, pe când Românii fac să ploă săgeții asupra lor, ca se-î oprăscă d'a se apropia de murea, virful acestor mahini era de aramă. Turnurile unde se apărau luptătorii erau tari. Ea se chiamă Aries, adică berbec. Traian era de față la împresurarea cetății, el ordonă să se aducă provisiile luptătorilor. El intră noaptea în cetatea înconjurată. Traian îi privea voios, le dăse să fie cu curagiu, lăsându-le provisiile multe și mai trimițând să aducă și altele de peste Dunăre. Apoi dăde ordin ostașilor să se arunce în noaptea, ca să combată noaptea armatele cele noi sarmatice care vin în ajutorul Dacilor adăogându-le că este mai greu a învinge puterile unite. Se chiamă prinși daci de români să vie în ajutorul contra sarmaților. Un arc de triumph la porța era construit în onorea lui Traian, pe malul riului unde se coboră din Navă asupra arcului desemnat deul Marz, ca să încredințede pe soldați că bătălia era câstigată chiar de ar veni deși nemulțumiți în ajutorul Dacilor. Traian aduce arme și provisiile. Scote trupele din cetăți prin luncile enemicilor, împarte trupele de călări și de pedestri; înaintează fără steaguri să atace pe enimici pe neasteptate, lăsând legionari pentru garda cetății. El comandă singur o armată ce se formează

din trupe romane și ausiliari, germani federați și tributari Romanilor, și alte popore amice. Sălbaticii germani însoceaū pe Romani, nuți, fără arme, cu măciuci cu noduri.

Traian comanda cavaleria, merge nóptea cu cea mai mare tăcere și ințeală; coprinde și bate pe daci înainte de revărsarea zorilor. Ei făcură 20,000 de pași în cinci ore. Putea face 25,000, în cinci ore cu pas mare. Lupta începe; este teribilă, sarmații se bat ca viteji; însă spaima îi apucă repede în acea nópte unde tot le părea infioros și teribil. Ei strigă la cer și fug, cei mulți; alții mai bravi rămân și luptă încă, preferând să móră de cât să fugă. Pe columnă se ved răvărșându-se zorile și fugind sarmații, o figură graciosă de dee, apare țind un vel de aur cu amîndoa mânăle rădicate asupra capului. Traian a iădicat un templu deii Dianii saū Aurorei pe locul unde s'a făcut bătaia cređindū că acéstă dee a ajutat pe Romani.

În atreia lovire mulți daci și sarmați călăreți aū cuđut. În acéstă bătaie Daciū sub Diege fratele lui Decebal se bat cu ciomege. Romaniū căstigă încă. Un spectacol dureros se presintă. Părinții, băttani nume ce purtaū pe umeri copii, de frica soldaților romani, fugeaū în păduri se-și scape viața. Săraci și pileați avuți și ruinați. Imbrăcăminte femeilor dace era dintr'o tunică cu măneci, cu o cămașă

lungă pînă la călcăi; cu o haină asemenea ca toga (mantaoa română) la cap o legătură de lînă care era înodată cu funde și cădea pînă pe umeri.

Mai mulți daci se închinară și aflară viață de la Traian, de și el nu era mulțumit de ei, căci vedea întrînșii o îngratitudine, o nestatornicie și o credință îndoișă, caracterul ce se păstează și astăzi.

Au fost mulți foarte mulți romani răniți în bătălia cea cruntă, pe răniți iaă dus într'un loc sigur și s'au chemat hirurgi; dar nu se ajungea materie pentru legatul ranelor. Atunci Traian, dete vestmintul seă propriu a fi sfășiat spre a lega ranele. Traian laudă dupe tribună curagiul Romanilor, și le mulțumesc. Se fac captivi daci. Cesar împarte premii la cei mai bravi. Fie care, dupe ce ia premiul, sîrută mîna Cesarului și pleacă.

Femeile dace își resbună cu cruđime asupra Romanilor captivi. Ele le ard capul cu făclii, îi pun pe cruci, îi taie bucăți, dupe torturi teribile.

Traian duce din nou în bătăie armata. El nu vedea încă pe Daci învinși. Torturile femeilor îl însultară. Intre steagurile cu *acvila* și *concordia* se purta de un stegar o statuă de berbec, acéstă statuă se arăta prea rar, era un semn de bătălie teribilă și destructoare, Traian dă ordin să arate berbecul enimicilor. Traian ocupă castrele părăsite de daci, și pleca înainte cu armata.

O luptă se începe din nou. Traian vorbește către militari. Primesce pe deputații daci; dar deputații nu dobândesc nimic. Înainte de a se lovi cu Daci, Traian sacrifică la zei; chiar el sacrifică cu capul acoperit vărsând vin și sângele victimei sacrificate pe altar în flacăre. Dupe sacrificiul Cesar îndeamnă pe ostași, dupe tribună, să se bată cu vitejie contra enimicilor, învingându-i într-o singură luptă.

Traian ordonă a trece călărimea peste Tibiscus, pe puntea de lemn. Daci ce erau în fața punților, ne cutedind a opri pe români, se retrag spre munți. Un cap al Dacilor se prezintă la Traian și cere grația sa, în fața prefectilor, tribunilor și pretorianilor, i se dă. Traian coboră în armată. Aripa călărilor germani s'au aliat cu Romani. Caii lor nu aveau nici frine, nici un vel de copereșment. Pe deștrimea Romanilor, călărimea streinilor, lovind trupele Dacilor, acestia fugeau în păduri. Traian înaintează cu armata, deputații dacilor ca rugători vin la Cesar. Ei cer pacc. Cesar îi primesce bine, dar nu se face pacea.

Triarii ostașii cei mai tari ședind cât va timp erau odihniți. Ei înaintau când armata era în pericol. Ei erau greu armați; cu alte arme de cât cei alți soldați români; Ei înaintează. Aripa prăștiașilor, auxiliari germani se unesce cu Romani. O altă aripă armată ușor sau mai bine ne armați,

nuți, cu ciomege nodoróse erau aședați prin aripe, ei începeau bătălia. Fie care avea câte un scutier, și când cădea stăpânul, îi lua locul șerbul. Ea se numea armata nemuritoare. Daciți se băteau acum numai cu săbiți și cu ciomege. Ne putând face atac mare. De aceia se servea de mahini.

Traian are victoria, el rădică castre noi mai aproape de castrele enimice, el primesce câți va daci. Vine un general dac la Cesarul; dar Traian apucând sabia de vârf cu amândoa mânele, declară rebel și mórte.

Audind că Daciți țin curse prin pădure, Traian trimite o ceată de săgetători să se așede într'un loc. Ei se duc și surprind pe Daci. Cesar înpresórá castelul Dacilor cel mai aproape. Daciți vin în ajutorul cetății ceí tarí. Romanií li se opun. Daciți sunt învinși dupe o luptă crudă. Duc lui Traian și presint capetele celor mai însemnați din daci.

Remășițele armatei dacií dispărurá, cetatea și reședința lui Decebal fuse luatá. Traian discutá cu tribunií și cu prefectií despre condițiile pacií. Decebal primea orí ce condiție. Dar când vedu că Traian, pe lângá alte lucruri, impuse condiția să recunóscá pe amicií romanilor ca amicií ai sei și pe enimicií asemenea, se desperá.

Pacea ce face cu acele condiții ca regele Decebal să dea armele, instrumentele de rebel, fugarií, se libere pe romanií captivi, să strice cetățile și

să desființede garnisónele, să dea vecinilor pămînturile luate cu putere. Decebal fără voie și gemînd, aprobă prin deputați pileați; apoi cu genuchele plecate adórá pe Traian care ședea pe tribună în fața prefectilor și tribunilor. Regionarii său cei dintâi boeri ai Dacilor însocesc pe Decebal, se plécă la pămînt înaintea lui Traian arătânduî supunere, stindardele dacilor se înclină la ale Romanilor trecând pe sub ele. Condițiile tractatului de pace se împlinesc. Dacii se retrag din țărîna cu totii ai lor, Traian aduce legiunea 13 din Panonia. O așadă în Dacia cu garnisonă. Mai adaogă și pe a șasea legiune. Ordonă romanilor să se pórte bine cu pămînteni, prăđile de la Daci și de la sarmați se înșirară pe arbori pe locul învingerei. În prima pradă se vedea steaguri, mantale, lănci, săgeți și alte arme dace ;

Traian se întórcce la Roma. El este primit în aclamații pînă la gura Tibrului unde tótă Roma îi ese înainte, intră în capitală cu triumphū, trimisul lui Traian să spuie senatului învingerea, intrînd în senat, abia putu pronunța victoria și muri. Traian primesce numele de dacic și de sarmațic.

Dupe cât va timp vînescire la Roma că Decebal regele Dacii nu urmeadă condițiile păcii, că este în rebelie, fabrică arme. primesce fugari, restaură cetățile surpate, chiamă pe națiile vecine la resbel, asuprînd pe acei care nu vor să ia parte, și a călcat pe vecinii

iasigi. In urma acestor sciri senatul declară pe Decebal trădător, și Cesar declară resbelul. Traian plăcă prin Adriatica, Iliria. Trece armata prin Alpi. Preoții gabini însocesc armata. Călărimea mergea înaintea pedestrimei cu laborul. El are cu dînsul o legiune de spani, cu mantale lungi și plete lungi, a căroră bravură era proverbială în poporul Italiei. Iasigi și alte ginte vecine eșiră înaintea lui Traian, ei veneau se-l gratulede și să se plângă de multele suferințe încercate de la Decebal căci a preferat mai mult amicia Romanilor de cât a lui. Cerind resbunare, și declarând că au să ia parte la resbel și să aducă armatelor provisiu. Femeile și copii iasigilor vin la Traian cerând misericordia lui. Cesar promite că va pune regulă.

Iasigi aduc provisiuni. Cesar face sacrificii ȃeilor. Intr'o cetate mare și cea mai tare din ale Daci, Decebal trimise o garnisonă. Acolo era să se primescă ori ce dac fugărit.

Armata lui Traian atacă mai multe puncturi întărite. Conduita romanilor este crudă cu învinșii lor. Daci se opun cu mare bărbăție; Romanii prin numărul lor, parvin să ocupe dealurile, și construiesc statii sigure. Daci se bat cu săbiu îndoite. O parte din romani se bat, alta lucreađa la întării, alta gonesce pe ȃaci cu putere din întăriturile lor. Traian Augustul comandă pe veterani, înbrăcați cu ȃa, cu coifuri, cu trei stîndarde, doi acviliari. Nu

mai două legiuni de români erau atunci în acest resbel aduse de Traian în Dacia, cele alte streine. Adrian era astă dată venit cu Cesarul și comanda o parte de ostire.

Se rădică podul lui Traian pe Dunăre. El a făcut mai multe monumente de cât ori ce alt împărat. Podul dupe Dunăre era o lucrare colosală. Adrian îl strică spre a opri pe barbari a trece în Moesia. El rădică Marcianopolu dupe numele Soroșei, Nicopoli în Thracia; Traianopoli în Dacia; în sarmația fondă două cetăți în memoria celor două expediții. În Roma *forul*, *Palatiul*, biblioteca, *Porticul*; un port la gura Tibrului; un pod pe Tag în Spania care pod poartă numele lui; a făcut căi foarte întinse. Decebal trimite deputați daci și sarmați la Cesar să puie condiții de pace, Cesar nu îi primesce, răspunzând că acel rege își călcăse jurământul.

Unii scriitori au pretins că podul făcut de Traian fuse făcut pentru trecerea armatelor în Dacia. Dupe indicările dupe columnă se vede din contra alte poziții ale podurilor de trecere: poduri pe vase Atât la întâia expediție cât și la adoa, aceeași dispoziție. Dupe columnă trecerea principală a armatelor pare să fi fost în amândouă expedițiile tot pe lângă Alba grăcă în Iasigia unde Dacia era despărțită de Tibiscus. Unde pământul era al amicilor Romanilor. Și unde făcură castrele și poduri cincî

pe Tibiscu, și de unde înaintară armatele în contra Dacilor. La a doua expediție vedem că Traian, trece Dunărea la Iasigi, și trece mai mult timp în capitala iasigilor pe râul Tibiscul de unde apoi plăcă contra Dacilor. Se poate însă ca alte aripe să fi trecut pe la alte puncte, pe la porțile de fer cum dic unii scriitori; dar nu grosul armatei. Dupe câteva loviri Traian vizitează partea despre porțile de fer și lasă pe Adrian să comande legiunea Minervină în aceste părți între carpați și între Dunăre.

În mai mulți scriitori vechi sunt fixate atât puncturile trecerii cu numele lor, cât și numele râurilor, munților și cetăților dace. Acestea nu sunt în raport cu columna. Columna tace asupra numelor, și cât pentru puncturile de trecere, dă cu totul altele. Ast-fel ca să nu facem vre o eróre, ne mărginim a trece sub tăcere toate numele cele tace și columna și dupe columnă a arăta punctul trecerii grosului armatei prin acelaș punct, de la Alba gréca (Bolgrad.) În Iasigia, la gura Tibiscului. O comparare între ideile columnii care par reale, și numele ce d'aũ scriitorii, ar putea pentru un arheolog conștiincios ca D. Ghica să fie o lucrare foarte frumoasă.

Traian începe rebelul. Scóte armata sa prin pórta pretoriană a castrelor, trece pe puntea de lemn despre Tibiscu, și înalță pe virful munților trofeele

luate de la Daci și sarmați. Dupe un nou sacrificiu la zei Traian se urcă pe tribună și în fața tribunilor, prefectilor cu 4 stindarde acvilice și cu tot atâta legiuni care mergeau în acest resbel, lictorii armați de securi stau în prejurul Cesarelui. El dupe tribună hotărăște ce trebuie să se facă cu ce ordine a proceda, care locuri mai cu seamă să se ocupe și cum să delibere prefectii și tribunii se consultă și decretează o sentință sănătoasă. Atunci păru în consiliu și Adrian. Venit în acesta a doa expediție el comanda o legiune.

Plécă înainte armata ușoră apărând armata cea grea care se afla în urmă îmbrăcată cu șa, cu coif, încinsă cu săbiu. Caii și cățarii transportau bagajele. Bucinatorii mergeau aproape de împăratul și dupe semnele lui ei sunau de retragere sau de înaintare. Aquiliferii și trîmbițașii înaintau. Prima armată constata din ausciliari în care erau germani, Panoni, ilirici, Dalmați ce se băteau cu arcuri.

Militarii români în lunci căutând cele necesare sunt surprinși de daci și mulți uciși. Romani plécă să spioneze cetățile Dacilor. Se face bătaie unde dacii sunt învinși.

Romanii atacă castelul cel mai întărit al Dacilor apoi și alte cetăți cu mahine. Romanii încercă să se urca pe murii cetății. Dacii îi resping aruncând săgeți și petre mari asupra luptătorilor. Se

pun scări de lemn și se urcă pe muri. Mulți romani mor ucisi de Daci. Prăstiitorii aruncând petre, opreați pe daci d'a se apropia de murele cetății. S'a făcut o mare vârsare de sânge. Un militar roman tăind un dac, îi rădica capul în lance lăsându-i cadavrul pe mur. Acest june dac s'a luptat cu mare bravură. Scările erau de lemn al căror născocitor a fost Capaneos care face ucis de Thebanii.

Un soldat anunță pe Traian că luptătorii romani se află în mare pericol și că sunt omorâți de daci sub murele cetății ceii țării. Traian se turbură, alergă cu armata pretoriană și lovesce cu toate armatele de odată.

Rótele cu care se trăgeau mașinele se aduc sub murele. O parte de Daci se opun armatei lui Traian de a veni la cetate. Combat, și sunt respinși de romani. Săgetătorii armatei romane aruncă săgeți. Dacii rădica cu putere petrele și aruncă în romani. Traian ordonă asaltul. Toate armatele romane iaș parte, cetatea cade în puterea romanilor. Cetatea o darăamă ca să nu mai cadă încă odată în puterea Dacilor. Dacii rog pe Cesar să nu le dărâme cetatea, să nu le ia proviziile, dar fuseră puși pe fugă. Un regisor dac trece de la Decebal la Traian care îi face gracie.

Romanii împreună cu consiliarii germani, Poloni, Iliiri și Dalmați se urcă pe scări la cetățile Daci-

lor din munții cei nalți asediați. Și încercă a supune pe enemi. Ei reeșesc, dupe ce per mulți romani uciși cu petre de Daci și cu săgeți. Romanii se urcă pe muri.

Atunci Traian ia scire că Dacii se apără cu mare bărbăție din întărituri cum și în cetatea lor sarmiseghetuză și că au respins pe Romani de două ori cu mare perdere, trimite ajutóre noi și el însuși alérgă cu tótă armata pretoriană și veterană, și alte trupe. Vin alte noi sciri că Romanii sunt sdrobiți. Traian chiamă tóte armatele, și se face un atac general. Róte puse de daci pe vírfurile murilor pentru a sfărăma pe assediatori. Pe dinafară se pun cóse o atreia róta se pune în dosul triumfului, și atacă pe romani. Aceste róte sunt desemnate pe columna lui Traian. Fabret cap VIII p. 220.

Traian ajungind cu tótă armata și cu Maurii, și alte popóre, se luptă cu desperare, pînă în fine învinge pe daci.

Un dac de o putere estraordinară rădică o pétră fórté mare și o aruncă asupra romanilor. Sarmatiți cu peptul cuiarasat combat cu curagiú. Garnizonele din cetăți și tabara dacilor unite, opresce pe romani de a căra provisiuni, și de a se duce la apă. Traian îi scóte din aceste locuri. Ei se duc în alte întăriri. Romanii dăramă sub ochii lui Traian castrele luate de la Daci. Romanii se acoperă

cu cuirase. Traian ordonă să se aducă lemne ce se tăiară din păduri cu mars iușeală și din ele fac întăriți. Traian primesce un general dac ca rugător. Acesta cade în genuchi, și primesce gracia cu condiție a părăsi pe Decebal, în fața prefectului resbelului și cu tribunii, pretorianii și centurionii. Traian află de la acesta că Dacii sunt desperați, că cetatea este în flacări și că Decebal vrea să și facă însuși morțe.

Un singur seag bălaur mai rămasese în picior la Daci. Și aduna pe daci în virturile munților. Dacii mai mulți cer pace. Traian pune mâna stângă pe mânerul săbiilor. Mâna dreaptă pe mantie. Semn că voiesce se urmeđe resbelul. Respinge pe rugătorii daci.

Traian chiamă armatele din castre, hotărăsce un al doilea conflict cu Dacii și să se aducă provișiuni.

Lovirea reîncepe. Militarii romani cei armați ușor merg înainte, se taie pădurile, se face loc de trecere.

Traian Adrian și tribunii primesc trei soli daci ai lui Decebal care propun pacea. Traian raspunde puind mâna pe mânerul săbiilor sale, și ȳice că are se-i stingă. Dă ordin ostașilor să trecă riul și să devastede reședința lui Decebal. Comandă încă consiliarilor să umple castrele de peste riul cu grăne, cu lemne și să le apere.

Dacii vor să dărâme capitala. Traian trimite trupe multe și îi opresce. Dacii aruncă cu petre în Romani, cu mare curagiu. Dacii cobor și asedia încă odată castrele ocupate de romani, se silesc se le ia ; dar cad uciși și mor cu fericire.

Romani înalță pe un deal cadaverul unui mare general dac și îl arată lor. Dacii din turnuri și stânci se bat încă ; Dacii sunt respinși și se risipesc.

La o cetate unde dacii erau inconjurați, și lipsiți cu totul de provisiile pînă să móră de fîme; și hotărîți mai bine să móră de cât să sufere sclavia la Romani, dupe ce țin un consiliu general, hotărâsc să arđă cetatea cu totul ce are în ea ei toți fără osebite să se omóre, acéstă decizie este teribilă. Este mórtea, cu tótă hotărîrea adusă de o mare desperare; sunt încă ființe care regret mórtea. Mume care plâng. Copii care le imită. Scene de tinerețe, de adio, de durere, ce fac a vărsa lacrimi. Se aduce un mare vas, plin cu vin și în el se aruncă venin. Se aduce o cupă. Garzi se pun lângă vas. Toți sunt datorî să bea. Operația începe. Toți beaș cu curagiu. Bărbați, femei, ferioare, copii; beaș și merg de se culcă pe piață unde mor în chinuri. Scene teribile de înfiorare și de durere. Fetele cad în brațul mumelor și mor mai nainte de a lua veninul. Era un mare sentiment de patrie și de libertate în acești ómeni care voiaș să

mórá toți, numai să nu cadă robi la romanii. Spectacolul era teribil. Unii mureau îndată; alții suferau, se munceau, se svërcoleau, și mureau în chinuri.

Un stindard dracon călăușea prin munți rămășițele armatelor dacice. Dacii cer lui Traian clemența sa augustă. Traian nu-i ascultă, căci ei tot-d'auna șiau călcat credința. El apucă cu stânga capul săbii și cu dreapta mantaoa, semn să méréga în ainte și să rădice din nou armele contra enemicilor. Cesar este urmat de stindard și de pretorianii de tribunii, de prefecții, de bucinători cu buține. Cesar se îndreptează către câți va militari și la stegarii cohortelor și centurilor, învățându-i cum trebuie să se porțe și criticând erorile comise în cele făcute, dîndule tot-d'odată gracie. Pretorianii din două centuri se așază lângă tabernacolul suveranului, cu stindardul înfipt în pămînt. Regele Decebal trimite Deputații care se rógă despre pace. Traian refusă.

Se face un pod peste Tibiscus sau alt rîu și trece armata Romană pe cealaltă ripă.

Dacii încerc încă a pretinde cetatea tare luată de romanii; dar nu rușesc. Sunt respinși cu putere și uciși, de petrele Romanilor. Acelaș asalt se face contra mai multor cetăți ocupate de romanii. Inșă se ucig fără a reeși. Romanii spîndură pe un mare dac și îl arată dacilor. Dacii din turnuri și din

murii castrelor se bat cu curagiū. Dar pînă în fine cad, părăsesc cetățile de frică să nu vie alți Romani.

Decebal în mijlocul familii sale, plînge patria sa și ursita ce a avut în lume, el nu va să mērgă la Roma dupe carul de triumphū și armata sa este fărămată, nu are de cât să mōră. Amuri și a nu se da rob, era morala Dacilor. El se omōră împreună cu familia sa.

Printre soldații Romani fuse un june brav. Acesta fu rănit și dus în tabără, acolo el înțelege că rana lui este muritoare. Avu atăta curagiū și putere să cēră a merge din nou în luptă spre a combate și a muri cu armele în mână. Se duce și face fapte strălucite apoi mōre.

Decebal era în Sarmezeghetusa în mijlocul familii sale, el vede patria sa, capitala sa, palatul seū în puterea Romanilor. Vicilis un secretar al seū trădase lui Traian locul unde erau ascunse comorile regelul. Aceste comori consistau în aur, în argint, în petre prețioase, mobile precioase. Le găsiră în pescera făcută înadins lângă palat în riul Sergentia căruia îi abătuse acolo cursul numai pentru acesta de către sclavi. Se găsiră asemenea vestimente precioase în pesceri făcute de aceiași sclavi pe care Decebal de frică să nu trade, îi ucise îndată. Traian fondă îndată cetăți în Dacia pe care o proclamă provincie romană. Decebal în palatul

seu, perdând orî ce speranță, se sinucide și ucide tótă familia. Capul seu este dus la Roma.

Traian în cea din urmă expediție chemă în tabăra sa pe unul din generalii romani, Longin, sub cuvînt să confere cu el. Dar în loc de a urma astfel, îl arestă și îl sili în public aî spune secretele cesarelui; dar nu putu scóte nimic din gura sa, îl aruncă în închisóre și scrie lui Traian ca să ofere pe roman spre a îl da înapoi, în schimb: păcei. Traian îi răspunde un răspuns în simțul că dacă nu mărturea nici un dispreț de Longin, nu mărturea nici o prea mare stimă și arătă destul că, de și nu doorea al perde; dar nu era hotărit de a cumpăra cu prea mare preț viața lui. Longin însă se sinucide.

Sarmeze ghetusa primi nume de Ulpia Traiana.

Traian înturnat în Roma din a doa expediție, fuse salutat cu sărbători de o magnificență strălucitoare.

Palma guvernorul Syrii reduse partea Arabiî care pórtă numele de Petrea, la supunerea către Traian. Traian primesce pe Ambasadoriî celor mai multe națiî streine și între alțiî pe aceia aî Indiilor. În timp de una sută doă-deci și trei zile el dete spectacole unde se ucise câte odată o mie de hére și altă dată dece miî și unde omie de gladiatorî combăteaî uniî contra altora. El făcu onori mari la mórtea lui Sura amicul seu. Traian avea în el o mare încredere și amicie, nisce invidioși îi dîseră

că Sura era suspect și vrea se-l omóre. Traian se duce la Sura ne invitat, înapoie gardele sale, și cină cu dînsul, chiemă medicul lui Sura se-î vađa ochii. Și se puse să riđa. El se rase aici, luă o baie. Adoa și dise amicilor sei. „Daca ar fi voit să mă omóre, ar fi făcut'o aséra.

Intr'o și punea pe un căpitan de gardă în stăpânirea funcții sale. Ii dete spada presintînduio dupe datine, nudă. Primesce acéstă spadă, și vei fi pentru mine daca voi governa dupe dreptate; iar daca din contra voi fi, rădica-o asupra mea!

Traian dupe ce făcu erórea, dobîndind de la senat osînda la mórte a lui Cressus și a amicilor sei care conspiraseră contra lui; dupe ce mai înălța mulțime de monumente, se prepara a merge cu armele în mână în contra Parților și Armenilor sub pretestul că regele Armenii, în loc de a primi coróna din mîna sa, o primise din mîna regelui Parthilor. Plécă îndată ce ajunge în țera Parthilor, mai mulți satrapî și principî vin înaintea lui cu daruri printre care era un cal învățat a saluta înclinînduse.

Traian luă țera fără să combată, și merse pînă la Satala și la Eliga, cetăți ale Armenii. Făcu mari onori regelui Heniocilor, se resbună de Parthamurire rege al Armenii; rădică în rîndul amicilor săi principii care i se supuseră, și luă pe cei alți fără a combate. Senatul pentru aceste victorii, îi dă nu-

mele de *prea bunul*? El mergea pe jos în capul soldaților; trecea riurile ca soldații. Când bătu și luă cetățile. Nisiba și Batna, fuse numit: *Particul*.

Pe când ședea în Antiohia, se făcu un cutremur de pământ și mai multe cetăți fuseră sdrobite. Cetatea unde era Traian fuse mai sdrobită de cât tóte. Case se dovórá, arbori se rup, ómení se sdrobesc. Cutremurul ținu mai multe zile și nopti. Traian se scápase printr'o feréstră. Fuse apucat de mare frică, că șeđu în cerc mai multe zile sub cort. Muntele Corase fuse sdrobit.

Traian intră în țerile enemicilor. Pe Tigru el face să plutéscă flota sa ce o făcuse a se construi în acele țeri și o transportă la riú în bucăți, apoi o închise. Sălbatecii fugiră speriați. Traian trece riul și ia Adiabena ce face parte din Asiria. Ia și alte cetăți, nimeni nu resista Romananilor, ast-fel ei merg pînă la Babilon unde Traian privi lacul de bitum ce servise la construcția acei cetăți. Traian decide să se cobóre pe Euphrat pînă la Tigru printr'un canal ca să ducă navele de care vrea a face pod. Dar Euphratul era mai sus de cât Tigru. Merse în Ctesiphon, bătu și luă cetatea fuse declarat din nou împéراتor și Partic, de senat primind și alte onóri. De aici plécă spre marea Roșie căstigă o insulă mare din Tigru, Messena unde domnea Atambile, avu din cauza climei rele multe suferinți; dar pasă spre malurile ocea-

nului. Acolo el vede o navă plecând între Indiî și
dice că s'ar fi dus cu ea dacă ar fi fost mai tînăr.
Traian scrisese senatului că el a purtat armele mai
departe de cât Alexandru; dar îi dîse că conquis-
tele lui sunt nefolositoare, căci nu se puteau pă-
stra. Senatul îi decernă iar onori și dreptul a tri-
umpha de ori ce nație va voi. În Roma i se ră-
dica columna. Când era în Asia primi scire că po-
póarele ce subjugase erau revoltate, și uciseseră gar-
nisonenele. Trimite pe Luciu și pe Massiam Leviam
contra rebelilor. Cel din urmă Levian fuse învins
și omorît. Cel alt se purtă ca om de inimă, reluă
Nisiba, sili Edesa și schimbă tot în foc și în sânge.
El luă posesiune de autoritatea imperială la eta-
tea de 42 de ani, când se bucura de puterea cor-
pului și a sufletului, și ora departe de iuțimea
junilor și de găleșia bătrînilor. El nu persecută nici
odată de pismă; nu ruină pe nimeni, nici pe ace-
ia care lui însuși căta a face rău. El onora pe ó-
menii de bine și îi rădică fără scrupul, căci nu
cunoscea alt merit de cât acela al geniului. Ne
urînd pe cei alți, era sigur că nu-l urasce nimeni,
ast-fel trăia fără temere. Nu asculta bîrfelele
curtesanilor, și nici odată nu se mânia. Nu
lua viața supușilor, nu le lua averea, nici o-
nórea, și el este care le apăra contra guvernului
seu. El nu voia atît a fi onorat cât iubit de su-
puși. El vorbea cu familietate cu poporul; era iu-

bit de toți și numai enimicii steinii îl uraă. Se duce pe la mesele cetățenilor în Roma, lua parte la petrecerile lor și se interesa de câte ori găsea unde va unele de acele trebuințe dureroase ale vieții cu care omul moral este tot-d'auna în luptă. El venea în ajutor său prin influință sau prin aur. Se ducea pe la particulari fără gardă. Rîdea cu cetățenii; el nu era mare învățat. Dar judeca bine tot-d'auna operele celor alți. Îi plăcea vinul, dar această patimă nu era cauză a face nimenui rău.

Erutius Clarus și Jul Alexandru locuteninți ai lui Traian care luaseră parte chiar în cele două rebelii ale Daciilor, luară cu armele Sibucia și o arseară. Traian dete Parților un rege, ca să nu se scóle ca cei alți. Cum ajunse la Ctesiphona, adună pe parti și pe romani pe o vale, se urcă pe o înălțime, spuse expedițiile sale militare la toți și declară pe Parthama, rege, îi puse el singur diadema pe frunte. De aici plécă în Arabia unde combătu pe Atrenienii care se revoltaseră. Capitala acestora nu avea nici mărime, nici avuție. Țările din împrejur erau deșerte, sterpe, secetóse, fără ape. Hrana lipsesce, lemnele lipsesc, o armată nu póte sta acolo, căldura este mare, Traian nu putu lua cetatea atunci precum nici Severu mai târziu. Traian o atacă prin companii de cavalerie care suferiră mult și nu reușiră în nimic. Se duse el însuși în persoană să vadă cetatea, dupe ce scóse vestmin-

tele imperiale, spre a nu fi recunoscut. Dar dupe p̄rul lui alb și maiestatea feței sale fuse recunoscut; și barbarii traseră asupra lui mai multe săgeți, care uciseră un cavaler ce era alături cu cesarul. Se auzi tot d'odată tunând în aer și se v̄du curcubeul, când Romaniî voiră se dea asalt, fuseră opriti de fulgere și plóie teribilă. Când voiră să ospăteđe nu putură de musce. Abia Traian se retrase din acest loc, și fuse atacat de maladie. Ebreii de la cyrenaica, numind un cap Andris, tăiară în bucăți pe Romani și pe greci, m̄ncară c̄rnurile și mațele lor, se scãldară cu sângele lor și se înveliră cu pielea lor jupuită, tăiară pe mulți cu herestr̄ul de la cap la picioase, pe alții îi dară la here. Uciseră doă sute doă-đeci de miî romanî și greci. În Egypt și în Cypru făcură tot ast-fel ebreii sub Artemion unde periră încă doă sute patru đeci miî de ómeni. Iată pentru ce era tot-d'ana oprit ebreilor de a pune piciorul în Chipru, și când un evreū era aici aruncat de v̄nturile mării, era executat la mórte. Luați séma români, la acesti fapți istorici. Vedeți ce aū fost ebreii chiar în antiquitate. Vedeți ce ură. Acéste națiî fuseră subjgate de generalii lui Traian și mai ales de strălucitul Lucius eroul Daciî.

Traian voiesce să întórcă încă odată armele sale contra Mesopotamiî, când maladia lui cresce și îl sili a se înturna în Italia și de a lăsa în Syria pe

Elius Adrian spre a comenda armata. Tóte lucrările și periculele romanilor pentru conquista Armonii și Mesopotamiî fură nefolositoare prin nestatornicia și prin Schimbarea Parților, care având ură contra regelui, nu voiră a i se supune și se guvernară ei singuri ca nebuniî. Traian se credea înveninat. Alții o atribuiră unei luări de sânge, care avea datina să ia în tot anul și acum nu luase la timp. El avu apoplexie, avu o paralisie în corp și se făcu hydropie. Când ajunse la Selinonte, saū Traianopolu, el muri repede dupe ce împărăți noă-spre-đese anî, șase luni și jumătate

Recunóscerea la tron a lui Adrian nu era formală. Roma avu un sentiment de durere și de temere să vadă un noū resbel civil. Sparticu și Xiphilin đic că Adrien nu fuse adoptat de Traian; de și el fuse din acelaș oraș cu đinsul și il avu de curator și rudă. Adrian intrase cu Traian în alianță, însurînduse cu nepóta lui. Traian îl numise comandant al armatelor din Siria pe când el bătea pe Parthi. Nu fusese făcut nici consul, Traian muri fără copii. Altien care era din acelaș oraș cu Adrian și frumósa Plotină care îl iubea cu flacăra, îl proclamară ímperator.

Mórtea lui Traian fuse rămasă secretă ca să menageđe adopția lui Adrian și scrisórea care se trimise senatului sub numele lui Traian nu fuse scrisă de Traian dar de Plotina prin practica ce

avea. Adrian era în Antiohia, când îi veni scire că este împărat.

Traian fixase alegerea asupra lui Severicu. În al doilea război în Dacia Adrian comanda o legiune. El se însemnă în acest război printr'un număr mare de fapte strălucite. Pentru care Traian îl recompensă dându-i diamantul ce el însuși promisese de la Nerva.

Dacia înainte de venirea Romanilor avea semne de civilizație. Pe coloana lui Traian se vede o cetate ce o ocupă Romanii, pe un râu cu amfiteatru magnific, cu palate în forma greacă. Tot din coloană vedem o cetate care își scaldă picioarele în râu, cu palate și portice, cu statue și coloane. Peste porticul superior este imaginea regelui Daciei. Poarta palatului ce domină pe țărmul Istrului are asupra trei statue, trei junți nudi care țin în mână fie care câte o faclă aprinsă. Semnele Partilor care nu sting nici odată făclile lor.

2. Traian înalță un arc de triumf pe locul unde câștiga batalia de noapte și unde pe coloană, se vede aurora sub figura unei vergine fiind un vel de lumină cu amândouă mâinile în jurul capului. Mai înalță un arc la Sarmizegetusa în onoarea virtuții. Statue ale zeilor coroană arcele. La dreapta era Hercule nud cu brațele, fiind o măciucă, după cum popoii scythii și Daciei aveau datina

a se arăta în bătăliile lor. Statua învingerii întindea aripele și cu picioarele călca armele sarmaților.

3. În privința religii Daciilor cea ce este mai pozitiv este că urmașii în mare parte religia Mithrii, a Perșilor, Zamoloci era profet și Dumnezeu era ceva ce amintă doctrina lui Pithagora. De unde și există vorba că Zamolxis fusese discipol al acestui philosoph. După acea doctrina există etern unitatea și numărul sociu. Unitatea însoținduse cu numărul sociu, produse numărul ne sociu. Și din amestecul acestor două numere rezultă ori ce lucru. În acest limbajiu împrumutat la matematică Pithagora spune pe Dumnezeu și originea universului. Prin unitate înțelege ființa supremă, prin numărul sociu, înțelege neființa, contrariul ființei supreme, cea ce se deosebește cu totul, dar care prin această diferență totală arată putința despre ceva alt lucru de cât ființa supremă, adică putința unei creații. Se înțelege că Dumnezeu, plinătatea ființei, să fie vădit în unitate;

Dar să lăsăm toate aceste chestiuni methaphisice, să dicem numai cea ce pot toți să înțeleagă, religia perșilor, era religia Mithrii basată pe astronomie; sufletul se deosebea de corp, îl definea un număr și o mișcare, și se vedea în ființa omului două părți una cuvântătoare, alta ne cuvântătoare și semn al mândrii și al voluptății. Sufletul era crezut că

e nemuritor, dupe mórte îl astepta recompense saũ pedepse. Cu ursita însufleți mai multe corpuri și a pus în al nostru suflet în ispășirea vre unei erori de mai nainte. Sufletul găsea în corp o închisóre, dar o închisóre ce trebuia să lucrede spre a o curăți. Pitagora prescrie de a fi frugal, compănit, muncitor, veghetor asupra sa, de a se strânge în ideia lui Dumneđeũ și în ideia că tot trece sub ochiul seũ și merge prin voia providenții, de a se ruga regulat, căci rugăciunea face pe om bun. De a nu se împărtăși altora de cât dupe ce s'a consultat bine el însuși, de a nu se lăsa surprinde și de a rămânea tot-d'a-una liber.

Acéstă religie cu puțină diferență era a Mithri, era a Dacilor. De aici se póte lesne înțelege acest popor dac care murea cu armele în mână și rob nu voia să trăiască. Credea în nemurirea sufletului. Legendele găsite pe lespețele a trei templuri dace, în sculpturi, la Sarmis, la Apulum, și la slăveni. În Valahia, sunt în mare asemănare cu tradițiunile țerii nóstre păstrate încă în popor. Mithra, ce este sórele, este Dochia saũ Eudochia. Ea are doi genivri pe fie care umere. Unul ce ține facla în jos și este séra, saũ murgil și altul ce ține facla în sus și este dioa saũ zoril. Ele sunt tot-d'o-dată și cele doă equinocse. Phosporos care însocesce pe Mithra, este Făt-frumos. Marz deul resbelului, și tot d'o-dată al omorului. Cele alte părți sunt ale le-

gendelor de la templuri, aū cele mai mari raporturi cu credințele poporane ale țerii. Cele șapte iaduri și șapte raiuri, în șapte planete, sunt cele șapte vămi din tradiția noastră despre care este scrisă chiar o carte.

Religia Mithri însă nu credem să fi fost tot-d'auna a Daciū. Se scie chiar că erau și alte religiuni scythice. Care credau în ȕei de care vorbesce Herodote. Se simte o diferențā religiōsā chiar din diferențā de caste și de partide politice. Daciū în timpul resbelului, nu erau toți uniți, uni se alia cu Romanii, și negreșit cestiunea religiōsā trebuia să fie pentru mult în acēsta.

Arheologii nostri nu s'aū ocupat nici odatā de acēstā importantā cestiune. Este un adinc și interesant studiū a se face comparind religia Mithri ast-fel cum o gāsim la Perși, cu legendele interesante și unice în felul lor, gāsite la cele trei templuri dace, și cu tradițiile vechi ce esistā încă în poporul român. Abia acum trei-ȕeci de ani curierul Românesc vorbi de templul de la Slăveni. Inscriptiile și sculpturile de la Apulum și Sarmis sunt bine păstrate în musee în Transilvania și arhiologi distinși aū vorbit de dınsele. Cāt despre petrele de la Slăveni ce din fericire sunt stampate la streini, nu scim nimic, și nu credem să fie la museū țerii.

Traian împarte Dacia în trei părți: Dacia Rîpósă; Dacia Transalpină și Dacia Mediterană. Înainte de venirea lui Traian Românii stăpăneau gurile Dunareii. În timpul lui Octav August, Ovid era esilat pe hotarul Daciî și Sarmatiî aprópe de gurile Dunareii. Acolo Românii aveau o garnisónă. Sub Traian construî drumul cel mare începând de la Porțile de fer și mergînd pînă la Niester. Sarmeze ghetusa primi numele de Ulpia Traiana. Religia Mithra a perșilor nu numai fuse respectată de romani; dar ei o adoptară, mai ales cã însuși la Roma se celebra, în contra voinții cesarilor. Se numi un prefect. Și se administra țera ca tóte cele alte provincii conquise. Rigórea conqueranților nu fuse severă dupe invingere. Unii aũ pretins cã toți daciî aũ fost uciși. Acésta este un neadevăr. Nicî un document nu spuse acésta, din contra templurile Mithrice găsite la Sarmeseghetusa, pórtă iuscripțiunii din timpul romanilor care dovedesc cã ei primiseră și toleraũ acest cult al dacilor. Traian construî mai multe cetăți pe ruinele cetăților dace. Înainte de venirea Romanilor Daciî aveau o civilisație óre care, și nu case și cetăți de lemn cum s'a dis. Căci pe columna lui Traian se vede doã cetăți mărețe capitale ale regelui, cu theatre, cu templu, cu colonne cupalate. Una mai ales este desemnată pe malul riului cu o pórtă superbă de marn.ură unde se vedea statua deilui Ercule, și a

regilor dacii în Dacia era o civilizație erécă. Și înainte de venirea Romanilor, erau colonii romane așezate în Dacia în cetățile lor superbe. Ca singura țară liberă toți nemulțumiții din imperiū alergau în Dacia. Adrian venind în urma lui Traian, cređu că va ține cu mare dificultate atâtea provincii streine conquise în orient, că aceste conquiste aduceau mai multe cheltueli de cât câstig imperiului. Ast-fel el liberă mai multe provincii în oriente pe care le câstigase Traian.

Sub Traian imperiul roman ajunsese la cea mai înaltă a sa întindere; dar marea diversitate a neamurilor și elementelor barbare, aduceau sămănța puterică de distrugere.

Adrian nu se lăsă a se supune de gloria armelor de care se supuse Traian; el cređu că a venit timpul de a oprī creșterea colosului roman și spre a asigura mai bine prosperitatea statului, ast-fel se hotărâse a lepăda o parte din conquiste ale predecesorelui său, făcu să se dărâme magnificul pod dupe dunăre în temerea să nu serve barbarilor; dar se crede că fuse împins mai mult de gelosie. Câte resbóie face sunt resbóie de conservare. El are un resbel contra Alanilor, Sarmatilor cu tóte acestea Adrian nu retrăsese tóte garnisónele sale din Dacia, nici nu rechemase prefectul, căci Xiphilin ne đice că el trecând Du-

narea în Dacia, barbarii îl făcură arbitru în ceretele lor pe care el le decide.

Ast-fel Dacia urma a fi privită ca provincie romană.

4. Buriii erau o populație dacă; locuiau munții de la Olt spre apus. Mai barbari de cât Dacii. Ei se-băteau cu toroipane.

5. Maxiam Levian muri în bătaie contra popoilor revoltați în Asia în urma plecării lui Traian.

6. Lisius Quintius, bănuir sub Adrian de conspirator, fuse osîndit la mörte.

7. Sura amicul intim al lui Traian, îl însocise în amândoă expedițiile în Dacia.

8. Adrian numesce prefect în Dacia pe Marcus Turbon. Și îi dă semnele acestii demnități. Acest Turbon era prefect și în Egypt, și era pe lângă Adrian ce era Sura pe lângă Traian.

„Adrian fuse împărat prin mijlocirea Plotini femea lui Traian care îl iubea. Traian deși avusese acéstă ideie, însă se gîdea la altul. Adrian lăsa câte-va acte bune; dar la mörte nu fu regretat de nimeni, căci esersase crime, lovit de o maladie durerósă, el ordonă unui sclav-se-l omóre, acesta nu va. Ordonă să omóre pe sclav. Dar mostenitorele seü, nu consimte a omori pe cei ce ne dau viața. Refusă asemenea de a omori pe imperator. Retras la Pozzole, Adrian móre. Inainte de a muri cu 2-

ceste versuri foarte slabe pentru un om cu profun-
ditate litterară.

VERSURILE LUI ADRIAN

IN

Momentul morții sale.

Suflețelul meu,
Drăgălașul meu.
Tu te duci, dragă fetică,
Cerul scie unde sbori.
Plecă tremurînd, singurică
Vai! ce se va face óre
Nebuneleți bucurii
Și-ale tale riđătóre
Și frumóse nebunii?

Animula Vagula, blandila,
Hospeș, comesque, corporis
Quae nunc ababis în loca
Palidus, rigida, nudula
Ne e cet soles dabis jocos?

12. O cestiune interesată este colonisarea. Dacă
Romanii aducând coloni, au adus și femeile lor?
Petrele de morminte ne spun despre numele de

femei române, dar acestea erau femeile militarilor de garnisónă care veneau și se înturna și care mureau în Dacia. Coloniile locuitori venira și luara toți femeile dace. Erau înainte de Traian, multe familii romane în Dacia. Femeile dace erau foarte gracióse, cu portul lor, dupe cum este sculptat pe columna lui Traian.

13. Sub Aurelian se părăsesce Dacia și se retrage tot ce era element roman, ne spune istoria; însă să ne înțelegem. Se retrage tot ce era element roman militar sau civil dependente de guvernul imperial; nu însă și coloniile particulare, care aveau deja moșiile lor, familiile lor.

14. Sora lui Decebal fuse luată în sclavie de Maxian Levian care bătutu cetatea în care se afla această princesă. Traian era supărat pe Levian pentru óre care fapte ușore, dice Ciaconi. Această prizoneră nu figură între prizonierii duși la Roma.

Traian venise și ședea în Alba greca cu familia sa, afară de Plotina, femeia sa, avea cu sine pe soră-sa. Jornandes un compilator goth care voinde ași da un merit personal, dice că gothii sunt geți sau Daci, veniți din insola Scandia; ceia ce este cu totul fals, amestecând eroii Dacilor cu ai Gotihilor, căci gothii erau germani din Danimarca și Daci Traci; din Dacia, iar nu din Dania de la Ocean; ne dă o anecdotă. Că fața sorosei Marcia se scalda în riul Potamos în Moesia. Cum ea voia

se ia apă într'un vas de aur, lăsă se-î cađă vasul care se duse afund tărăt de greutatea metalului; dar vasul repăru asupra apei de sine. Era o minune; deci Traian auđind despre acésta, se miră mult, și cređind că o divinitate locuia în acel rîu, el făcu să se ăidescă un oraș cu numele sorusei Marcianopolis.

15. De la Traian pînă la Gothi și pînă la cel dintăiu domni Romăni, Dacia are o istorie fôrte curiosă.

Recomandăm ministrului instrucțiunei publice orî care ar veni și ar avea inima de romăn, desvolta-rea columnei lui Traian. Aci este originea Romănilor, a publica tablourile cu esplicațiile lui Moreliu, Ciaconiu, și ale distribui prin scolele țerii. Câte tipuri, câte costume, nu sunt de estras din aceste tablouri. Istorianii, poeții, pictorii aű atăt de esploatat asupra acestei columni care este o epopee.

D. B.

Din scrierile D. Ion Ghica cele mai detaliate ce au părut asupra Daciî, se vorbește de autoriî vechi care spun despre inscripțiile templurilor dace. În aceste inscripții se menționează acele inscripții ale templului Mitra și Isis. Acest cult al lui Isis îl adoptaseră și la Roma; nu este mirare se-l fi adoptat și Daciî, și să fi făcut o trinitate, un Dumnezeu în trei forme, trei nume, astfel cum popoliî orientali aveau, astfel cum chiar Platon înțelegea pe Dumnezeu, astfel cum însuși christianismul îl vede.

Isis era de origină egypteană. Osiris era fratele ei, era adorată în Egypt, și mai ales la This, în egyptul de sus, avea un templu la Philae la hotarul Egyptului, la Tentiris (Denderah) la Memphis și la Buziris. În Roma se luau măsuri contra acestui cult căci se făceau scandale și abuzuri la care dau loc ceremoniile cu misterele Isisei. Apuleu vorbește mai mult despre acest cult în *măgarul de aur*, heroul său este om care prin fermecele unei femei îl schibă în măgar. Prin puterea Isisei își ia forme de om care avuscse. El păru înaintea Ței care îi Țise: „Eû sunt natura, muma a tot lucru; Stăpîna elementelor, începutul secolilor, suverana Țeilor și ȚeiȚelor, regina sufletelor; eû guvern sub limita cecurilor, vînturilor mărilor, tăcerea lugubră a iadurilor, divinitatea mea este onorată de tot universul sub diferite nume, forme, ceremonii. Țice că Egyptieniî care au fost învăȚat vechia doctrină, o onorau cu ceremonii și o chiamau Isis. IniȚiaȚia Epyptenă, sub numele de *misterele Isisei*, era o adevărată autopsie adică o contemplare sau vedenie instinctivă care pune sufletul neophitului în raport cu divinitatea. Prin acêsta iniȚiatul ajungea la cunoșcinȚa pozitivă a moralei; dar înainte d'a primi învăȚământul philosophic, trebuia să trecă prin

încercări phisice care trebuiaŭ se garanteze discreția inițiatului. Isis pe egypteni învață agricultura.

În ea conținea binele și riul; dar mai mult răul, și dispunea de iaduri ca ariman.

Vom încerca a da aci noțiuni positive asupra ruinelor acestui pod, ruine atât de scumpe; ruinele unei opere ce fu făcută pentru a se înlesni ajutoare coloniilor Romane cu care Traian populă Dacia dupe a ei supnnere; remășițe a punți ce făcu patria mămă că să treacă la fii săi de câte ori îi ar fi amenințat un pericol serios; ruine ce ne vorbescŭ despre mărirea străbunilor nostri, despre gloria timpilor trecuți, despre ceea ce am fi fost cu tóte nenorocirile ce ne-aŭ apăsas, daca gelosia și discordia uu ne ar fi dat cu mânele legate în voia enemicilor nostri!

Dintre toți autori cei vechi, numai Dion Cassiŭ și Procopiŭ vorbesc despre podul lui Traian; ambi însă vorbesc într'un mod necomplet și de mai multe ori neesact: — Dion Casiu esagereasă asupra dificultăților locului, asupra dimensiilor pilastrilor și asupra numărului lor. Procopiŭ, care scrie mult mai târziu, adică pe timpul lui Iustinian, ne spune că acest pod s'ar fi dărîmat *prin spălarea Danubiului și asprimea timpului.*

Din acestea urmă o mare confusiune în scrisese autorilor ce vorbiră mai târziu despre dînsul. — Ast-tel, uni cu Sulzer puseră acest pot în dreptul Celeiului, adică în locul unde făcu mai târziu pod Constantin; alți că ar fi fost făcut în strimtorile cele mai sus de Orsova veche; alți creșură că acest pod a fost cu totul de peatră; iar alți afirmară cu Dione Casiu că acest pod

fu făcut de Traian mai 'nainte de a trece în Dacia. Tóte aceste erori ne vom încerca a le rectifica, pe cât ne vor ajuta datele ce avem și bunul simț ce trebuie să aducă cine-va în orî-ce critică. Nu doară că vom putea afirma în modul cel mai pozitiv la tóte întrebările, căci ne lipsesc încă date positive, și pentru că chiar ultimele investigații nu fură pe deplin satisfăcătoare; pe lângă acestea ar fi mai trebuit a se face investigații și la Celeiū spre a se putea așeza un paralelism din care s'ar fi putut deduce conecuințe mult mai positive.

Vom căuta mai întâiū a dărîma greșita idee a celor ce din óre-care greșite deducții, vor ca podul lui Traian să fi fost la Celeiu, sau într'altă parte de cât în facia Severinului. — Intr'adevăr, dupe Tabla Peutingeriană trei drumuri treceau în Dacia și acestea sunt însemnate între gura Caraușului (Noua Palancă) și locul de astăzi al podului, care trecătoare se însemnă de la Egeta la Drubetis adică de la Perse sau de la Palanca de astăzi la Drivița. Pe de altă parte dupe inscripțiunile aflate pe stînca muntelui ceva mai sus de cascade unde se vîd rămășițele de drumuri romane, se vede că mai întâiū Tiberiu și apoi Traian, când nu era înoă imperatore ci numai Cesare, au lucratū aci la deschiderea acestui drum care venia în dreptul celei mai scurte căi de la Roma în Dacia. Ca să nu spunem multe și să nu încurcăm lucru mai mult, aduceți-vă, aminte că istoria ne dice că Decebal dupe pacea d'ântiū ca să-și resbune pe Romani, se legă de aliați lor, de Iasigi. Coloana Traiană e singurul monument ce ne spune ceva, de și într'un modū destul de mut, asupra acestei foimóse expedițiunii. Ea ne arată că, pe cândū Traian triumfa, vine veste de revolta lui Decebal; Tra-

ian pleacă ; popóarele îi esú înainte și îi cerú scăpare, negreșit că aste popóre erau Iasigi și altele din acea parte ; acesta era drumul lui Traian, și nu putea veni pe aiurea.

Alte dovedîi sunt cele ce ne dă Procopiu despre pozițiunea acestui pod. Iată cum se exprimă dînsul. *) „Nu departe de Zane e castelul care se chiamă *Punți***) Dar de unde a priimit acest loc unmele de *Punți* voiú spune acum :

Dupe ce vorbesce că Traian imperatorele făcu acest pod peste Istru, și că la capetele podului a făcut două castele din care pe cel din Dacia lui Aurelian l'a numit *Punți* cu numele latinesc cu care se numesce și podul, mai la vale adaogă ; „ , Imperatorele Iustinian, reînoid (castelu) *Puntea*, ce este de partea dreaptă a fluviului, prin clădiri fórte tari, a salvat nebîntuirea Iliricului.“

Din aceasta nu mai rămâne îndoială că cetatea *Punți*, care era la capătul podului pe rîpa dreapta a fluviului, nu putea fi în dreptul Celeului, de óre ce cn întărirea și neespugnabilitatea ei se asigură nebîntuirea Iliricului de avea parte.

Dione Cassin care din toți câți scriseră despre acest

*) *Τόστος δέ Ζανες οἱ πολλοὶ ἄτοδεν φρουρίον μὲν ἔστι Πόντιον Ὅτου δέ σμ' ἕνεκα Πόντιος ὁ χωρὸς ἐκλήθη ἐγὼ δηλώσω.*

Βασιλεὺς δὲ Ἰουβατινιανός Πόντιον μὲν ὅπερ ἔστι τοῦ ποτανοῦ ἐπὶ δεξιᾷ νέα τε καὶ ἀνάχω ἐπιεικῶς ἀνανεωθέντος οἰκοδομία, τὴν ἀσφάλειον Ἰλλυροῖς ἀνεβόσατο.

**) Plotomeu o numesce cu qicerea grecească (vedî Istoria de D. A. T. Laurian, care demonstră asemenea pozițiunea acestui pod. — Magazinul Istorie pentru Dacia, T. II pag. 115.

pod, este cea mai aproape de timpurile lui Traian, ori din necunoscință, sau ca să lingușască pe împăratul, esagerând dificultățile ce s'au întâmpinat la construirea acestui pod, dice că „*locul acesta era cel mai îngust*” când cei ce au vădut astăzi pozițiunea podului nu se mai îndoiesc de erorea lui Sultzer, și după dînsul Franke și mai mulți alți, iaă acestea de temei și se a arunca acest pod tocmai în dreptul Celeiului: Stâlpi însă ai podului de la Celeiu sunt de lemn: Iată ce dice Comitele Marsigli¹⁾, după mărturisirea orală a vre o 500 locuitori atît turci cît și creștini:“

„In luna lui Septempre a anului cînd Sultanul luă „Camenita, apele Danubiului era așa de scădute, în cît „acești locuitori au putut vedea o mare cătimă de pari „bătuți în albia fluviului, care pari formaă nisce pilastri de lemn de o mărime prodigioasă.“

Iar după dessemnul ce alătură, podul pare a fi fost așezat cam în biez cu corentul apei.

Alungarea podului lui Traian din locul său cel adevărat rezultă nu mai puțin, și poate mai cu seamă, din greșitele dimensiuni ce dă acestui pod Dione Cassiu, în modul urmelor: „Podul e făcut pe 20 pilastri „de piatră tăiată; fie care pilastru era 150 picioare matematiche înalt din fundamente în sus, și 60 picioare „lat; depărtarea între stâlpi era de 170 picioare. . . .“

De ne am lua, cum au făcut unii, după expresia 60 *picioare lat*, spre a o da pilastrilor în sensul lungimi podului, ar rezulta că lungimea totală a acestui pod între capete, socotinduse 20 pilastri și 21 lumini, ar fi de 4,770 picioare romane matematice sau 1311^m. D. Marsigli însă, după ce măsură lățimea Danubiului între

1) Description du Danube. — T. II, p. 39 — Haye, 1744.

capetele podului ce există și se vădă prea bine și o află de 440 toați fr. sau 85^m758 , măsură și grosimea pilastrilor, adică lățimea lor în sensul lungului podului, și află grosimea pilastrilor de 3 toați de francie (5^m84712). Dupe acestea măsură și distanța între pilastri, pe care nu o află de 190 picioare (50^m320) cum pretinde Dione Cassiu, ci numai de 17 toați (33^m13268). Acestea încredințeadă comitele Marsigli și concludă după măsurătoarea de mai sus că podul ar fi avut 22 arcuri și 23 pilastri, ceea ce dă toați adică cu 3 toați peste distanța afflată. Aci însă ne pare că și comitele Marsili face o mică eroare, pentru că când a dis o dată că ia de basă distanța între capetele podului, nu putea pune numărul pilastrilor cu 1. mai mult de cât numără luminilor sau intervalelor; de am pune dar 22 arcuri ar veni între capete 21 pilastri, adică, dupe dimensiile de mai sus cu 3 stînjinii mai pucin de cât lărgimea măsurată de dînsul în facia locului. Ne pare foarte rău când ne puturăm procura rezultatele măsurătoarelor ce făcu guvernul Austriac acum vre o 3 ani, și dupe care se dice că ar fi făcut și un plan foarte esact: aceste notiții ar fi de un mare interes în astă chestiă; cu toate acestea, noi și fără dînsule putem constata că Sultzer și aderanți lui, iaă cu foarte mare ușurință datele lui Dion Cassiu, și se basedă pe dînsule a ne spune că acest pod ar fi fost la Celeiu*), iar nu la Turnu-Severin.

La acestea vom adăoga că, în lipsă de orî ce document istoric altul, cel ce ar fi vădut moneta ce publicăm aci (No. II). monetă ce mulți o esplicară ast-fel, dar care se vede a fi fost bătută pentru acest pod; cel ce dupe acestea ar compara desenul acestei monete cu

*) Historie de la Valachie. — de M. Cogălniceanu.

cel dupe columna lui Traian, vădînd apoi și lanțul ce este figurat sub pod; ar fi bănuit negreșit că acest pod trebuie să fi fost cel puțin în vecinătatea Cataractelor, și ar fi căutat a putea afla argumente pentru demonstrarea acestui adevăr.

Dupe ce am șis tot ce am cređut necessariu spre a derîma greșita opiniă a celor ce voiesc a pune acest pod aiurea de căt la Turnu-Severin, să revenim la o altă greșală a lui Dione Cassiu, din care s'ar putea conchide că dînsul nu a văđut acest pod, ci scrie numai dupe auđite și dupe notiții nedeterminate bine. Acest autor đice că podul fu construit într'un loc „*volturos și plin de mocirlă.*“ E de prisos aci a spune că chiar autorul đice mai la vale că podul era construit în locul cel mai strimpt și unde apă era mai repede, și că într'aceste condițiuni patul albiei unui rîu nu pôte fi mocirlos. E de prisos iarăși a mai adăoga că pozițiunea podului este tocmai în locul unde fluviul dupe ce esse cu totul din strimtori și trece peste cataracte, mai înainte d'a se întinde nemărginit, cum face mai la vale, curge lin și majestos într'o albie bine încăsuită și fôrte favorabilă pentru un pod. Din combinația însă a tutu-
lor fraselor ce citarăm din Dione Casiu, nu mai rămâne nici umbră de îndoeală că podul lui Traian trebuie căutat lingă Cataracte, iar nu cu 80 mile italice mai jos de dîsele.

Nu pôte să fi fost nici mai sus, adică precum voiesce Budinger, care luându-se dupe espresiile precedente a lui Dion Casiu, caută a'l pune între strimtori, mai presus de Orsova veche adică cam în dreptul rămășițelor drumului unde se afla tabla lui Tiberiu sau a lui Traian pe timpul primului resbel. Acéstă aserțiune devine ilusoriă când se gândește cine-va că nici o dată

prudența Romanilor nu putea așeza un pod pe pilastri într'un loc imposibil. Și care sunt apoi urmele unei asemenea opere? Aci a putut fi cel mult vre-o trecătoare pe vase! Iată tot.

Podul acesta nu fu tot de peatră precum îl cred unii din expresiunea lui Dione Casiu: „*Intr'acestea Traian făcu pod de peatră peste Dunăre;*“ nici că pilastri lui fură numai de piatră tăiată, precum ține tot acest autor: „*Era făcut pe 20 stâlpi de peatră tăiată.*“

Aci vom căuta a face pe cât se poate descripțiunea acestui pod din care voru resulta și cele ce arătamă mai sus.

Din desemnul acestui pod transmis posterității în columna Traiană și despre care dăm aci copia publicată de comitele Marsigli în opera sa intitulată: *Descripția Danubiului*, se vede că numai pilastri și capetele podului fără de peatră, iar totă cea-l'altă parte fu de lemn. Chiar pilastri nu mergeau de piatră pină la tablierul podului, ci se opreau la nascerea bolților, pe curonamentul pilastrilor de unde încep bolțile, se văd așezate câte două capre una lângă alta în front, formate de birne, care la basă se află legate între primul arc de birne încovoiate a boltei și blocuri de peatră cioplită întărită în ȳidăria piciorului. Iar sus se unesc spre a susrijini grindile longitudinale pe care se află așezată podeala. Aceste grindii, legate și între dînsele prin alte bărne, spre a fi avut o lungime destul de mare.

Bolțile se văd formate de trei rînduri de birne încovoiate în formă de arc de segment, și îmbinate între dînsele prin câte trei birne transversale. Micșorimea desemnului nu permitea a desvolta combinația acestor lemne care se vede la fie care arc făcut de trei bucăți îmbinate tocmai în dreptul grindilor transversale.

Cealaltă parte de d'asupra podului e de prisos a o mai descrie putându-se destul de bine înțelege din desen.

Aci suntem datorii a menționa că D. I. Aschbach ce publică acum de curînd la Viena un tractat intitulat, „*Ueber Trajans steinerne Donaubrücke*,” afirmă că, dupe o cercetare atentivă asupra acestui monument, se convinse că pilastri podului nu fură uniți prin construcțiunii de lemne cum se vede pe columna Traiană, ci prin bolte de piatră, și că, prin urmare, incastramentele care se arăt pe pilastri ce mai subsist încă și unde s'aũ aflat ruptu de bucăți de lemn nu sunt de la prima construcțiune, ci de la o restauranțiã posterioră care pôte că e o operă a lui Constantin (sic). Necunoscând încă resónele d-lui Aschbach, nu le combatem; dar nici nu putem nega cele de mai sus ñise pînă ce ne vom convinge că aceste resóne pot fi valabile. Ne ar părea straniũ ca columna Traiană, singurul monument ce mai subsiste despre rebelul dacic să fie o ficțiune.

Invitãm publicul a să interesa să vadă cum demonstră D. Aschbach asersiunile d-lui. Nu vom intirãia, cu tóte astea, a ne procura această operă și a o publica în ilustrațiune.

Cât despre pilastri, acestia de la prima vedere se vëd a fi de piatră tăiată precum o afirmă Cassiu, Cei ce însã vădură mai târziu rămășițele acestor pilastri, ne ar fi putut da deslușiri mai positive asupra construcțiunii lor; dar și aci aflãm contradicțiunii. Ast-fel, lăsând pe cei alți care nu merită nici o mențiune onorabilă, pentru că vădură acest monument din cabinetul lor, mai întâiũ Comitele Marsigli ne spune că pilastri, erau de piatră de diferite mărimi și forme amestecate cu

cărămidă, dupe modelul cu care se vîd și construcțiile ce erau pe afară; iar partea din afară era de cărămidă bine arsă și de o mărime de 0^m60 în lungime, de 0^m285 în lărgime și de 0^m069 în grosime.

Comitele Marsiliu mai adaogă că acești pilastri s'au construit în apă făcânduse mai întîiu nisce cesoane mari de birne gróse în forma pilastrilor, legate prin traverse de bърne de aceiași grosime; aceste chesoane monstruóse erau închise pe din afară cu scândurî gróse; ele fură împlute cu peatră de diferite mărimi și forme mestecate cu var, și formau un fel de beton îmbrăcat cu cărămidile ce descrierăm mai sus. Dăm aci (veđi figura) forma lor, spre a face mai bine înțellose aceste explicații.

Acest fapt este probat prin trei ránduri de gărî ce se observă pe tóta lungimea pilastrilor din capăt cese vād pe ambi țermi ai fluviului; de s'ar sápa mai în jos, s'ar găsi și alte rîndurî pe care le au acoperit nisipurile depuse de aruncătura apeî spre margime.

Spre a completa tóte noțiunile ce avem de o cam dată despre acéstă operă ilustră, și care ar merita ca guvernul să se ocupe astăđi a aduna și a culege tóte informările și a face tóte esperiențele cerute spre a forma o idee mai chiară dispre dînsa, vom adăoga aci cele ce publică anunțatorul Român la anul 1858, estrase din Telegraful Român. Din acest articol resultă:

Că viđitatori descoperiră pe supra-facia apeî 18 coloane, affară de eapetele podului de pe ambele țermurî.

Că pilastri sunt đidiți de cărămidă, iar pe din affară îmbrăcați cu peatră cioplită.

Că în mijlocul unui pilastru, spre țermul stîng alú Danubiului este împlîntată în un trunchiú de ste-

jar ale cărui ambele capete ațintesc în mijlocul capetelor podului, și se pare că ar fi servit de îndreptariu la didărie.

Că acest trunchiū așa este de întocmit, în cât numai dupe multă osteneală și cu ajutorul unei securi ascuțite, putură să despice câte-va bucăți mai mici dintr'însul, care, împreună cu unele cărămiți și petre, se luară spre păstrare.

Aci iarăși întîlnim o contradicțiune, pe care nu putem face alt de cât a o constata, neputînd opta pentru vre una dintr'însele, ca unu ce n'am fost de față ca să vedem cine spune adevărul. Vom încerca numai a nota acéstă contradicțiune.

Precedenta relațiune, dice că pilastri erau pe din afară de tot îmbracați cu peatră, ceea ce se constată și din desemnul columnei Traian; D. Marsigli însă afirmă nu numai că nu a vădut acești pilastri îmbrăcați cu peatră cioplită, dar că nici împregiur nu a aflat locuri în care să se găsească cu abundeță piatră de cioplită.

O altă eróre ce a avut prinsă asupra multor spirite ce nu își dau osteneala a despica lucrurile, provine din espresiunea lui Dione Casiu care dice:

„Drept aceea, Traian, după ce a terminat podul, a trecut Danubiul.“ Acestia voiesc ca Traian să fi făcut întăiū podul, și apoi să fi trecut a bate pe Daci. Lăsând orî ce argumente la o parte, ne pare că am putea demonstra cu pucine cuvinte că podul nu se putea construi pe cât timp inemici erau decindea Danubiului și fiind că construcțiunea acestui pod ținu două ani și trebui firesce a se începe din ambele părți și în tótă lungimea lui, Traian nu putu începe construcțiunea lui

de cât când se fortificase despre partea Dacilor și avea destule ostiri trecute.

Dupe columna Traiană se vede că mai întâi se începu al doilea război cu Daci și dupe mai multe lovirii se construi podul; că podul fu construit de mesetari din trei legiuni.

Ne oprim aci de o cam dată. Doriam numai a descepta un stimul spre a se face o cercetare mai serioasă locală, sau a se rectifica, consecințele greșite ce trag câte o-dată cei mai învățați cercetari di cele mai minutiore cercetari.

Alex. Zane.

In cele trei templuri dace sau romane s'au găsit unu la Sarmise-Ghetusa, altul la Apulum, al treilea la Slăveni. Inscriptiile și figurii, inscriptiile sunt din timpul Romanilor mărturind că erau în Dacia atunci. Aceste templuri erau rădicate Mithri. Aceleași sculptori mai la cele trei templuri. Statua dei, era jumătate nudă, ține cu mâna un taur pe care îl înjunghie cu un pumnal de aur. Taurul pleacă genuchile. Pe muri pe marmură aceiași statuă, se vede un deș, sôrele, viața născăud întră în taurul care pare, pe deș înconjură doi idoli. Unul din ei șade la dreapta, și ține făclia în jos, cel alt la stânga și ține făclia în sus. Acestia sunt sunt semnele serii și dilei, semnele celor doă equinocse de toamnă și de primăvară. Un deș pe un taur călare se ține de cornele lui, altul ține cu mâinile pe taur nemișcat. Corbul și acvila plană pe deș. Aquila și șarpele îl țin cu ghiarile și cu dinții. Leul întră cu capul într'un crater. Doi deș conduc un car în aer, și sboră spre idolul ce se înșpăimintă. Șarpele se încolăcesce dupe capul idolului.

Luna în nascere pare sub chip de vergură, un flăcău
ce este sórele scănteie alături și privesce cornul capri.
Doi idoli ce tremură. Unul lasă vederea pe capră, al-
tul întinse arcul, în crater se vede taurul privind só-
rele. Ea șade în picioare, ține în mână un sceptru. Un
idol înclinând fruntea pe brațele unei vergure lângă
care șade culcat. Taurul este viața. Pumnalul de aer
este sórele ce intră în taur la oquinocele de primă-
vară. Leul e sórele, ce intră în semne sale. Craterul
e semnul isvórelor, corbul și acvila înconjură pe de-
cu arme ale tronului. Lângă dea este Phosphoros. Făt-
frumos), Doril și Murgil.

D. B.

F I N E.

George Zichilescu
10-IV-1936

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007